Опанас Маркович

(Марко Вовчок).

Між членами тайного товариства св. Кирила й Методія в Київі визначував ся великою прихильностію до закріпощеного українського народу молодий слухач університету Опанас Маркович.

Він скінчив науку на київськім університеті в р. 1846 і вже тоді звісний був між своїми товаришами і професорами з того, що зносив ся з селянами, записував від них богато пісень, казок, приказок та загадок і що тим способом пізнав він добре житє кріпаків і їх відносини до українських панів. В р. 1847. арештовано Опанаса враз з иншими українськими патріотами та заслано його до Орелю.

В Орелї познакомив ся Опанас з образованою в московських інститутах панночкою Марією Велинською і оженив ся з нею. Она із любови до свого мужа стала учити ся української мови, а коли вже досить добре нею говорила, Опанас переслав українському писателеви П. Кулїшеви збірник народних оповідань, поясняючи, що се списала його жінка, й просив, щоб Кулїш їх видружував. Ті оповіданя видав Кулїш р. 1858 під заголовком: „Народні оповіданя Марка Вовчка" (с. є. Марко-

вички).

Але вже тоді приятелї Опанаса не хотїли, вірити, щоби Московка могла так добре знати мову, обичаї й в загалї житє українських се-

Опанас Маркович.

лян, як то все представлено в тих повістях. Тому часто його питали о пояснене. Але Опанас звичайно нїчого на се не говорив, а навіть сердив ся на них за ті питаня. Та Кулїш замі-

тив, що в тих оповіднях було більше праці Опанаса ніж його жінки Марії, котра знала добре лише житє панів та панночок, про яке точно уміла розповідати свому мужеви, а яке також списане в повістях Марка Вовчка.

Опанас відтак перебував на ріжних державних посадах: в Немирові (до р. 1859), в Чернигові, в Новгороді Сіверськім (1862 р.), а р. 1866 захорувавши перебув в Сосници під Черниговом. Вкінци опинив ся він в шпитали в Чернигові (1867), де він і умер 1. вересня. Його жінка однак виїхала враз з сином за границю ще в р. 1859 тай більше не вертала, а перебувала найперше в Дрезднї, звідки листувала ся з Шевченком, а опісля в Парижи. З Парижа посилала Марія деякі листи, в котрих описує тамошне житє. Коли відтак Опанас помер не діждавши ся повороту нї своєї жінки, нї сина, тодї замовк і „Марко Вовчок", т. зн. більше вже жадних оповідань не писала Марія. Отже се вказує, що не она, а Опанас був автором тих оповідань. Надто инші працї Опанаса потверджують ту гадку. Він мав великий збірник народних приказок, який передав Номисови (Симонови), а сей видрукував частину в Петербурзї р. 1864. Відтак займав ся Опанас народними піснями і музикою та зладив музику до оперети Котляревського „Наталка Полтавка" і до драматичного твору Кирила Тополї п. з. „Чари".

Се вказує, що Опанас від молодечих лїт мусїв зносити ся з народом, а вслїд за тим по-

любив українську мову і він один лише міг виготовити такі оповіданя, що до нині не тратять на вартости, а що більше навіть инші народи, як Москалї, Поляки, Серби, Хорвати, Чехи, Німцї і и. перевели декотрі з тих повісток на свою мову. Шевченко же сказав, що, хто хоче навчити ся чистої української мови, нехай читає уважно повісти Марка Вовчка.

Повістки М. Вовчка визначають ся, окрім гарної мови, ще й способом представленя річи. В них бачимо ми, немов в зеркалї, щоденне тяжке житє українських селян, що в наслїдок заведеня (р. 1782.) кріпацтва стали чорними невільниками українських панів і дворян, бо рівночасно з кріпацтвом витворив російський ряд між українською інтелїґенцією нову верству аристократів (як в московськім народї) дворян, що тепер придбавши собі села ще прикрійше поводили ся з закріпощеними селянами, як чужі пани. Они покидали вже хлопську мову і батьківські звичаї, а жили ладом московських дворян.

Тай між низшою верствою українського народу настав роз'єм, бо козачі вольні роди не могли дружитись з кріпаками, тому що вольна козачка вийшовши за кріпака ставала невільницею, як се розповідає ся в повістцї „Козачка".

В наслїдок таких обставин попадала і наша жива мова що раз більше в пониженє, в погорду, бо ставала мовою, як тепер ще дехто каже: „наймитів, пастухів".

З повісток М. Вовчка видко також, як негарно виховували московські інституції молоді, панські дівчата, котрі відтак вийшовши замуж тяжко знущали ся над своїми підданими. Дуже красно змальовано таке поступоване панночки в повістці „Інститутка".

Вкінци ще й тому велику вартість мають сї повістки, що поодинокі виступаючі в них особи змальовані повно, ясно й так вірно, що ми бачимо перед нашими очима справдїшні особи, котрі мов де на сценї виступають та говорять, між собою про себе й своє житє щирісенько, як оно є в дїйсности. Задля сього драматичного елєменту мають они велику артистичну вартість, бо се неначе драми з родинного житя — траґедія з житя українського народу.

Та щоб не чинити кривди й дружинї Опанаса, бо не мало певно й она положила заслуги до появи таких перлин з нашої повістевої лїтератури, мусимо дещо й про ню згадати.